

ВИЩА ШКОЛА

УДК [37.013:378.635.5]

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-2.1>**М. В. Кірюхіна**аспірантка кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

ГУМАНІТАРНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РЕМОНТУ ПОВІТРЯНИХ СУДЕН: УКРАЇНСЬКИЙ І ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Статтю присвячено вивченню стану гуманітарної підготовки фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден в українських закладах вищої освіти та досвіду гуманітарної підготовки таких фахівців за кордоном.

Доведено необхідність гуманітарної підготовки майбутніх фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, яка забезпечує соціальну і професійну адаптацію, мобільність майбутнього фахівця в умовах сьогодення, розвиває пам'ять, увагу, критичну спрямованість мислення, збільшує діапазон академічних і життєвих навичок, необхідних для успішної професійної діяльності на світовому ринку.

Визначено, що навчальні дисципліни гуманітарного циклу забезпечують загальну гуманітарну підготовку майбутніх фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, ізольовані від навчальних дисциплін професійного спрямування, мають переважно оглядово-інформаційний характер навчального матеріалу та більшість годин, відведених на їх самостійне вивчення.

Наголошується на тому, що гуманітарна підготовка є обов'язковою складовою частиною професійної підготовки фахівців технічних спеціальностей авіаційної галузі у закладах вищої освіти Латвії, Польщі, Чехії, Німеччини, США; за змістом це переважно спеціальна гуманітарна підготовка, наближена до професійної діяльності майбутніх фахівців. У закладах вищої освіти США гуманітарна підготовка технічних фахівців авіаційної галузі найбільш різнопланова, є гнучкою та мобільною системою, що дає змогу поєднувати необхідні основи професійної підготовки з загальною та спеціальною гуманітарною підготовкою.

Автором обґрунтовано: необхідність, враховуючи досвід гуманітарної підготовки технічних фахівців авіаційної галузі у країнах Євросоюзу та США, вдосконалення змісту гуманітарної підготовки майбутніх фахівців з технічного обслуговування і ремонту повітряних суден у закладах вищої освіти України, яке повинно відбуватись на основі інтеграції загальної гуманітарної підготовки та спеціальної гуманітарної підготовки, яка інтегрує в собі зміст гуманітарних і професійно зорієнтованих навчальних дисциплін.

Ключові слова: гуманітарна підготовка, фахівці з технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, авіаційна галузь.

Постановка проблеми. Останніми роками український і міжнародний ринок авіаційних перевезень динамічно розвивається. Цьому сприяють технологічний розвиток і новітні розробки в авіаційній галузі, глобалізація, дедалі тісніші ділові та культурні зв'язки між різними країнами світу.

Авіаційна галузь України має потребу в авіаційних фахівцях нової генерації – фахівцях із високим рівнем професіоналізму, загальною й авіаційно-професійною культурою, соціально та професійно мобільних, здатних самостійно здобувати необхідні знання та підвищувати рівень свого професіоналізму.

У царині авіаційної галузі численною є група фахівців, які здійснюють технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і всі види забезпе-

чення польотів. Змістом їх роботи є комплекс задач, пов'язаних із технічним обслуговуванням авіаційної техніки і ремонтом авіаційного устаткування. Зважаючи на специфіку виконуваних завдань, основний акцент під час їх професійної підготовки у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) робиться на професійно орієнтованих навчальних дисциплінах, тоді як гуманітарній підготовці приділяється неналежна увага. Але в умовах інформаційного і технологічного вибуху спеціальна професійна підготовка старішає так само швидко, як техніка, технології й устаткування, тоді як гуманітарна підготовка забезпечує соціальну і професійну адаптацію, мобільність майбутнього фахівця, розвиває пам'ять, увагу, критичну спрямованість мислення, збільшує діапазон академіч-

них і життєвих навичок, необхідних для успішної професійної діяльності у міжкультурному просторі світового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти професійної підготовки фахівців авіаційної галузі у ЗВО досліджували Н. Демченко, О. Коваленко, Н. Ладогубець, Т. Плачинда, І. Смирнова (формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі авіації), О. Бродова, О. Задкова, Е. Лузік, О. Москаленко (проблеми та компоненти готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців авіаційної галузі), О. Коваленко, С. Орєєва, К. Суркова, В. Хачатрян, Л. Черниш (використання різних педагогічних підходів, методів і засобів професійної підготовки майбутніх авіафахівців), Л. Барановська, Н. Пазюра (вплив культурологічних і мовних чинників на професійну діяльність авіаперсоналу), І. Мунштуков, Г. Черноглазова (особливості інтеграції загальнотехнічних і спеціальних дисциплін), В. Фотинюк (дослідження професійно важливих якостей майбутніх фахівців із обслуговування та ремонту повітряних суден), Н. Пазюра, О. Підлобна, Т. Плачинда (закордонний дослід підготовки авіаційних фахівців).

На основі аналізу джерельної бази визначено, що переважна більшість наукових праць і досліджень стосується професійної підготовки пілотів, авіадиспетчерів, авіаційних менеджерів і перекладачів, тоді як вивченню гуманітарної підготовки фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден приділено мало уваги.

Мета статті. Головна мета цієї роботи – вивчення стану гуманітарної підготовки фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден у ЗВО України та досвіду гуманітарної підготовки таких фахівців за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Авіація як окремий напрям науково-технічного прогресу – насичена і наукоємна галузь практичної діяльності людини. У професійній діяльності фахівців із технічного обслуговування повітряних суден інтегрально сполучаються елементи фізичної та розумової праці при постійному підвищенні питомої ваги останньої. Із розвитком і застосуванням сучасних технологій, зростанням технічної оснащеності праці авіаційних фахівців поступово скорочується кількість важкої й одноманітної фізичної праці, збільшується частка інтелектуальної, підвищується її складність; збільшується потреба постійного оновлення знань, умінь шукати, використовувати в т. ч. ресурси мережі Internet, аналізувати, відбирати, обробляти, зберігати інформацію за допомогою будь-яких інформаційних засобів; збільшується кількість задач, які необхідно вирішувати, працюючи у команді.

Отже, праця фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, будучи безпо-

середньо матеріально продуктивною, може розглядатися сьогодні як фізична праця, насичена складними й об'ємними функціями розумової праці, коли витрата енергії на розумову і фізичну працю буде приблизно однаковою [5].

Дослідження професійно важливих якостей майбутніх фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, проведене В.Г. Фотенюк, показало, що 92% опитаних респондентів (студентів Національного авіаційного університету, навчально-наукового Аерокосмічного інституту, факультету літальних апаратів за спеціальністю «Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів», працівників, які вже працюють за фахом) віднесли цю професію до типу: «людина – техніка» – 72% і 8% респондентів – до типу «людина – людина». Наявність останньої відповіді, на думку науковця, свідчить про вагомість розуміння респондентами людського фактора в авіації [7, с. 5].

Регулярні польоти між Україною та країнами світу сьогодні здійснюють 10 вітчизняних авіакомпаній до 42 країн світу та 28 іноземних авіакомпаній до 27 країн світу. В Україні функціонують і обслуговують комерційні рейси вітчизняних та іноземних авіакомпаній 19 аеропортів та аеродромів. Для спостереження за кордоном, виконання поліцейських функцій, місії цивільного захисту, потреб цивільного сектору України використовуються вертольоти як вітчизняного, так і іноземного виробництва. Технічне обслуговування та ремонт авіаційної техніки (вітчизняного й іноземного виробництва) українських і закордонних авіакомпаній потребує від авіаційних техніків вивчення ремонтної документації, нормативних матеріалів щодо профілактичного обслуговування, ремонту устаткування повітряних суден, виконання профілактичних і ремонтних робіт, спілкування із закордонними партнерами країн із різною історією, культурою, віросповіданням, етичним нормами тощо.

Виходячи з нормативних документів ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації), сучасний фахівець авіаційної галузі, поруч із професійною підготовкою, повинен мати такий рівень загальнокультурного розвитку, який дозволив би йому вільно й ефективно орієнтуватися в динамічній і швидко змінюваній дійсності, не тільки володіти специфікою відповідної спеціальності, а й бути гармонійно розвиненою особистістю, здатною адаптуватися до швидко змінюваних динамічних умов життя [3, с. 109].

Необхідність гуманітарної підготовки фахівців технічних спеціальностей, до яких належать і фахівці з технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, доведено багатьма науковцями.

Як зазначено Н. Николо, місце гуманітарної підготовки в системі вищої технічної

освіти – поєднання фундаментальності, ступінчастості пізнання, формування творчого мислення та філософських основ світоглядних позицій майбутнього фахівця. Орієнтація на ці пріоритети сприяє становленню сучасної філософії технічної освіти як міждисциплінарної галузі, яка включає в себе ціннісні, гуманітарні й етичні параметри, що об'єднують природничі, загально-технічні, спеціально-технічні та гуманітарні знання, широко використовує традиції світової та вітчизняної культури [4, с. 57–59].

Аналізуючи роль гуманітарної підготовки та її вплив на формування особистості майбутніх фахівців у системі вищої технічної освіти, О. Гуцоляк зазначає, що дисципліни гуманітарного циклу, такі як філософія, соціологія, культурологія, політологія, історія, іноземна мова, психологія, педагогіка тощо, що вивчаються у закладах вищої освіти, мають природний змістовий потенціал щодо формування всебічно розвинутої, високодуховної, гармонійної особистості, дають майбутнім фахівцям основні ціннісно-світоглядні орієнтації, вчать мислити та діяти конструктивно та творчо [2, с. 51].

Досліджуючи професійну підготовку фахівців авіаційної галузі, Т. Плачинда [6] та Л. Барановська [1] стверджують, що у професійному розвитку недооцінка ролі гуманітарних знань призводить до гальмування креативних потенцій мислення майбутніх фахівців, відсутності інтересу до духовної сфери майбутньої професії. Гуманітарна підготовка майбутніх авіаційних фахівців покращує їх когнітивні навички, розвиває пам'ять та увагу, збільшує діапазон академічних і життєвих навичок, що загалом сприяє їхній успішній життєдіяльності [6, с. 156].

Погоджуючись із думкою С.В. Орґєвої, В.В. Хачатрян, Л.П. Черниш [5], вважаємо, що гуманітарна підготовка майбутніх фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден повинна мати два взаємопов'язані рівні ієрархії, перший із яких забезпечує загальну гуманітарну підготовку, а саме формування у студентів історичної, філософської, політичної, педагогічної, економічної, екологічної, естетичної, правової, мовної культури, культури міжособистісного спілкування; другий – спеціальну гуманітарну підготовку, яка забезпечує формування у студентів таких знань і навичок, що, маючи за своєю суттю гуманітарний характер, водночас виступають невід'ємними компонентами їхньої майбутньої професійної діяльності.

Професійну підготовку фахівців першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 272 «Авіаційний транспорт» (освітня програма «Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів») здійснюють у Національному аерокосмічному університеті ім. М.Є. Жуковського «Харківського

авіаційного інституту», Національному авіаційному університеті м. Київ, Льотній академії Національного авіаційного університету м. Кропивницький, Кременчуцькому льотному коледжі Харківського національного університету внутрішніх справ. Нормативний супровід професійної підготовки майбутніх фахівців першого (бакалаврського) рівня з технічного обслуговування і ремонту повітряних суден і авіадвигунів розроблено на рівні освітньо-професійних програм (які діють тимчасово до введення стандарту вищої освіти України), навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін зазначених закладів вищої освіти.

Аналіз освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) рівня Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківського авіаційного інституту», Національного авіаційного університету м. Київ свідчать про те, що на гуманітарну підготовку майбутніх фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден відведено 19 і 24 кредити ЄКТС відповідно, що складає 9,3% 18,1% і загальної кількості кредитів. Гуманітарна підготовка майбутніх фахівців в обох закладах вищої освіти забезпечується навчальними дисциплінами «Історія та культура України», «Українська мова», «Іноземна мова», «Філософія», які є обов'язковими компонентами освітніх програм. Відмінністю є підвищення підготовка з іноземної мови у Національному авіаційному університеті, загальна кількість кредитів ЄКТС на її вивчення – 28, 24 з яких відведено на вивчення іноземної мови як вибіркового компоненту освітньої програми, та наявність у складі обов'язкових компонентів освітньої програми Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківського авіаційного інституту» навчальної дисципліни «Гуманітарна дисципліна за вибором студента», що є аналогом політології.

За своїм змістом ці навчальні дисципліни забезпечують загальну гуманітарну підготовку майбутніх фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, ізольовані від навчальних дисциплін професійного спрямування, мають переважно оглядово-інформаційний характер навчального матеріалу. Кількості годин, відведених на самостійне вивчення гуманітарних дисциплін, більша, ніж кількість аудиторних, що призводить до фрагментарності гуманітарних знань.

Україна сьогодні перебуває у процесі євроінтеграції, тому вважаємо за необхідне ознайомитися з досвідом гуманітарної підготовки авіаційних фахівців технічних спеціальностей інших країн. Для порівняння було досліджено особливості гуманітарної підготовки авіаційних фахівців технічних спеціальностей першого (бакалаврського)

рівня у закладах вищої освіти Латвії, Польщі, Чехії, Німеччини, США.

Бакалаврів за спеціальністю «Технічна експлуатація повітряних суден» у Латвії готує Ризький Інститут аеронавігації (<http://rai.lv>). Програма професійної підготовки бакалаврів містить модуль «Загальноосвітній навчальний курс», у рамках якого вивчаються обов'язкові навчальні дисципліни «Філософія і соціологія», «Людський фактор в авіації», «Англійська мова. Авіаційна технічна мова» й елективні навчальні дисципліни «Професійна етика», «Діловий етикет», «Організація наукової роботи».

У Польщі бакалаврів із технічного обслуговування літаків готують на факультеті авіації та космонавтики Політехнічного Жешувського університету ім. Ігнатія Лукашевича (<http://www.portal.prz.edu.pl>). За навчальною програмою майбутні бакалаври вивчають навчальні предмети гуманітарного циклу – «Історія авіації» (1 семестр), «Іноземна мова» (5–8 семестри).

У Чехії професійну підготовку бакалаврів із технічного обслуговування повітряних суден (TUL) здійснює факультет транспортних наук Технічного університету в Празі (<https://www.fd.cvut.cz>). За навчальним паном спеціальності майбутні фахівці вивчають обов'язкові навчальні предмети гуманітарного циклу «Психологія руху», «Іноземна мова (англійська)» й елективні «Європейська інтеграція в історичному контексті», «Історія повітряного транспорту», «Іноземна мова (німецька)».

У Німеччині бакалаврів із технічного обслуговування повітряних суден готує кафедра інженерних і природничих наук Технічного університету прикладних наук Вільдау за спеціальністю «Авіаційна інженерія / Авіаційний менеджмент (B.Eng.)» (<https://www.th-wildau.de>). Зміст програми професійної підготовки бакалаврів розділений на чотири модулі, серед яких модуль 4 «Загальноосвітній навчальний курс» містить навчальні предмети «Ділове адміністрування», «Авіаційне право», «Управління якістю і безпекою польотів / авіаційна безпека». Як видно з навчального плану, навчальні предмети гуманітарної підготовки, у нашому розумінні, відсутні. Але частину навчальних предметів модуля 4 можна віднести до навчальних дисциплін гуманітарної підготовки, зміст яких максимально наближеного до професійної діяльності майбутніх фахівців.

Бакалаврів наук у галузі авіаційної техніки готує Університет аеронавтики Ємбрі-Ріддл (США), державний Університет Арізони (США).

За програмою підготовки майбутні технічні фахівці авіаційної галузі в Університеті аеронавтики Ємбрі-Ріддл (<https://erau.edu>) вивчають обов'язкові навчальні предмети гуманітарного циклу «Цінності і етика», «Теорія і навички спілкування», «Англійська мова» та навчальні дисци-

пліни «Введення в авіаційну науку» та «Введення в методи дослідження» як дисципліни за вибором. Завдяки участі Університету аеронавтики Ємбрі-Ріддл у програмах Campus ERAU отримати ступінь бакалавра наук із технічного обслуговування авіаційної техніки можна по всьому світу.

У державному Університеті Арізони (<https://webapp4.asu.edu>) майбутнім бакалаврам – технічним фахівцям аерокосмічної галузі пропонуються такі обов'язкові навчальні дисципліни гуманітарного циклу: «Культурне розмаїття в США», «Глобальна обізнаність», «Історія США» й елективні блоки гуманітарних дисциплін: «Гуманітарні науки, мистецтво, дизайн і культурна різноманітність у США» – 3 на вибір (американська література, американська культура, комунікація у професії, місцева американська література, література Латинської Америки, фольклор, релігія і популярна культура, кіно і культура, жінки в історії, психологія і релігія, культурна різноманітність і правосуддя, американська музика, релігія в Америці, історія релігії та ін.), «Грамотність і дослідницька критика»; «Науки соціальної поведінки та історія» – 3 на вибір (глобалізація, раса і суспільство, етнографія, технології та суспільство, етнографія, історія й антропологія, історія цивілізації тощо).

Узагальнивши результати дослідження, можна констатувати, що гуманітарна підготовка є обов'язковою складовою частиною професійної підготовки фахівців технічних спеціальностей авіаційної галузі у закладах вищої освіти Латвії, Польщі, Чехії, Німеччини, США; за змістом це переважно спеціальна гуманітарна підготовка, наближена до професійної діяльності майбутніх фахівців, тоді як в українських ЗВО це переважно загальна гуманітарна підготовка. У ЗВО США професійна підготовка технічних фахівців авіаційної галузі з погляду її гуманітарної складової частини є найбільш різноплановою, оскільки є гнучкою та мобільною системою, що дає змогу поєднувати необхідні основи професійної підготовки із загальною та спеціальною гуманітарною, що, на нашу думку, найбільш доцільно й ефективно.

Висновки і пропозиції. Отже, зважаючи на тенденції, притаманні розвитку авіаційної галузі, особливості роботи фахівців із технічного обслуговування та ремонту повітряних суден, яка сьогодні насичена складними й об'ємними функціями розумової праці, доведену необхідність та обмеженість у кількості часу на їх гуманітарну підготовку та враховуючи досвід гуманітарної підготовки технічних фахівців авіаційної галузі у країнах Євросоюзу та США, вважаємо необхідним удосконалення змісту гуманітарної підготовки майбутніх технічних фахівців авіаційної галузі.

Вдосконалення змісту гуманітарної підготовки повинно відбуватися на основі поєднання загальної гуманітарної та спеціальної гуманітарної під-

готовки, яка інтегрує в собі зміст гуманітарних і професійно зорієнтованих навчальних дисциплін; розширення переліку курсів гуманітарної підготовки за вибором, які легко варіюються та будуються на інтегрованих коротких курсах гуманітарних дисциплін. Перспективами подальших наукових пошуків є визначення місця гуманітарної складової частини у професійній компетентності майбутніх технічних фахівців авіаційної галузі.

Список використаної літератури:

1. Барановська Л.В., Барановський М.М. Проблеми формування духовної культури майбутніх фахівців технічної галузі. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. 2012. Вип. 21. С. 186–190.
2. Гуцоліяк О.О. Роль гуманітарної підготовки як складової формування особистості майбутніх фахівців в системі вищої технічної освіти. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : збірник наукових праць / ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ]. Харків : НТУ «ХПІ», 2012. Вип. 32–33 (36–37). С. 46–55.
3. Ладогубець Н.В. Особливості інтеграції гуманітарного і науково-природничого знання в професійній підготовці майбутніх фахівців авіаційної галузі. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис*. 2015. № 3. С. 109–113.
4. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції. *Вісник АПН України : Педагогіка і психологія*. 2008. Вип. 1 (58). С. 57–69.
5. Оргєєва С., Хачатрян В.В., Черниш Л.П. Системний підхід до структури професійної підготовки майбутніх авіафахівців. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2015. № 6.
6. Плачинда Т. Професійна підготовка фахівців авіаційної галузі: зарубіжний досвід. *Науковий вісник льотної академії. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 2. С. 152–160.
7. Фотинюк В.Г. Дослідження професійно важливих якостей майбутніх фахівців з обслуговування та ремонту повітряних суден. *Журнал науковий огляд*. 2016. № 9 (30). С. 1–12.

Kiriukhina M. Humanitarian training for future maintenance and aircraft maintenance services: Ukrainian and foreign experience

The article is devoted to studying the state of humanitarian training of aircraft maintenance and repair specialists in Ukrainian higher education institutions and the experience of humanitarian training of such specialists abroad.

The necessity of humanitarian training of future specialists in aircraft maintenance and repair has been proved, which provides social and professional adaptation, mobility of the future specialist in the present conditions, develops memory, attention, critical orientation of thinking, increases the range of academic and life skills necessary for the professions required on the world market.

It has been determined that the humanities training disciplines provide general humanitarian training for future aircraft maintenance and repair professionals, isolated from professional training disciplines, have mainly the overview and informational nature of the training material and most of the hours devoted to their independent study.

It is emphasized that humanitarian training is an indispensable component of professional training of aviation technical specialists in higher education institutions of Latvia, Poland, Czech Republic, Germany, USA; in content, it is mainly a specific humanitarian training that is close to the professional activities of future professionals. In US institutions of higher education, the humanitarian training of aviation technicians is diverse, a flexible and mobile system that combines the essentials of vocational training with general and specific humanitarian training.

The author substantiates: the need, taking into account the experience of humanitarian training of aviation industry technical specialists in the countries of the European Union and the USA, improvement of the content of humanitarian training of future aircraft maintenance and repair specialists in higher education institutions of Ukraine, which should take place on the basis of humanitarian integration training that integrates the content of humanities and vocationally-oriented academic disciplines.

Key words: humanitarian training, aircraft maintenance and repair specialists, aviation industry.